

Christophe
Van Gerrewey
*Trein met
vertraging*
roman

De Bezige Bij Antwerpen

*How much the present moment means
To those who've nothing more*

— Emily Dickinson

14:02–14:06 (Roos)
14:06–14:09 (Zij)
14:09–14:12 (Roos)
14:12–14:16 (Zij)
14:16–14:19 (Dirk)
14:19–14:22 (Marc)
14:22–14:25 (Roos)
14:25–14:28 (Dirk)
14:28–14:33 (Marc)
14:33–14:36 (Dirk)
14:36–14:41 (Zij)
14:41–14:46 (Kris)
14:46–14:48 (Roos)
14:48–14:50 (Kris)
14:50–14:52 (Marc)
14:52–14:54 (Kris)
14:54–14:56 (Dirk)
14:56–14:58 (Roos)
14:58–15:00 (Kris)
15:00–15:02 (Zij)
15:02–15:04 (René)
15:04–15:06 (Marc)
15:06–15:08 (Kris)
15:08–15:10 (Dirk)
15:10–15:11 (Roos)
15:11–15:13 (Zij)
15:13–15:15 (René)
15:15–15:17 (Marc)
15:17–15:20 (Dirk)
15:20–15:24 (Kris)
15:24–15:28 (Zij)
15:28–15:33 (Lien)
15:33–15:39 (Dirk)
15:39–15:44 (Roos)
15:44–15:49 (Fons)
15:49–15:51 (Niek)
15:51–15:54 (Dirk)
15:54–15:57 (Roos)
15:57–16:02 (René)

14:02–14:06 (Roos)

Wanneer de trein zonder vertraging op een woensdagmiddag het kopstation van Oostende verlaat, blijft er een meeuw zitten op de achterste wagon. Roos had de vogel gezien terwijl ze op het perron wachtte, al een kwartier voor het vertrek. Witte veren, gele stelten, grijze vleugels: de meeuw had een mooi uitzicht op de zijgevel van het stationsgebouw, op de oude perronoverkappingen links en rechts, en op het betonnen ontvangstplatform waarop alle sporen doodlopen. Vier meter voor het einde van het traject stond een witte, metalen versper-ring, met twee driehoeken als basis, en een houten balk, ge-deukt en zwart bevekt, dwars over de sporen, als een stootkus-sen voor een aanstormende trein. De constructie werd bekroond met een zwak lampje, opgesloten in een vierkant doosje met een deksel van mat glas waarover een dik zwart kruis was getrokken. Links van dit licht zaten drie andere meeuwen, en rechts nog twee: huppend van de linker- op de rechterpoot hadden ze zich verzameld, als het publiek van de vogel op het dak.

Het was niet duidelijk wat ze te zeggen hadden, als ze al met elkaar praatten. De geluiden die ze maakten, waren schrille kreten, soms gegroepeerd in bij elkaar horende klanken, dan weer zonder enig verband, en misschien enkel veroorzaakt door het scharnieren van hun snavels — brosse knijptangen, levenloos genoeg om te verpulveren als schelpen op het strand. Hun zwarte kogelronde ogen waren te klein om contact mee te maken, en ze bevonden zich aan weerszijden van de vogelkop, als rug aan rug zittende reizigers. En toch leken de meeuwen elkaar, vanuit de hoogte of vanaf die houten grendel, wreed krijsend toe te spreken of verwachtingsvol aan te kijken.

Mensen waren Roos voorbijgelopen, en meteen daarna waren ze verdwenen in de trein. Zij had enkel oog gehad voor de meeuwen, en ze had gedacht: ze zijn met te veel, de laatste jaren — en daarin zijn ze lang niet alleen. Ze zijn van karakter veranderd, of sommige eigenschappen hebben zich ontwikkeld, terwijl andere naar de achtergrond zijn verdreven. Als kind was ze op vakantie geweest aan zee, en daarom meende ze het zich te herinneren: vroeger hingen meeuwen onafgebroken boven de turkooizen zee, als sterren in het luchtruim — en het was slechts 's nachts dat ze uit de hemel vielen, wanneer de stad zich aan de golven overleverde. Hoe merkwaardig was het geweest — op de zeedijk, in het zand — om één verdwaalde meeuw te observeren, er in verwondering op af te lopen! Nu zijn er minstens evenveel meeuwen als mensen, en meestal is het onmogelijk om de tel bij te houden. Ze hebben honger, en als ze geen eten krijgen van de toeristen die ze tot op een paar centimeter zwijgend en streng naderen, dan stelen ze het, door duikvluchten uit te voeren op de hapjes en de snacks die aan de kraampjes langs de kaai en voor de vismijn worden verkocht: wulken, escargots, bokkingen, langoustines, garnalen op ijs, kroketten met krab, gedroogde en gezouten haringen, opgehangen als de kralen van een gordijn. Als het warm is en druk en als de zeelucht gonst, dan belagen ze zelfs de terrassen op de dijk, en als er onvoldoende frieten op de grond liggen, dan landen ze op de tafelbladen om alles wat zich aanbiedt op te pikken — vaak voor het plezier van de diefstal, als ze de prooi al na een paar vleugelslagen laten vallen. Toch eten en verteren ze genoeg, want de plaatsen die ze frequenteren, zijn met hun uitwerpselen bezaaid: groengrijze vlekken en spatten, soms

versteend tot gipsen munten, op banken, trappen, promenades, balustrades, vuilnisbakken, windbrekers en parasols, zodat niet alleen het luchtruim op een uitzinnige manier met hun V-vormige aanwezigheid is aangevinkt, maar ook het grondoppervlak en de bebouwing als door hun logo's zijn bestempeld. Het is beklemmend en treurig, voor Roos en naar zij vreesde ook voor anderen — niet omdat ze bang zijn voor de vogels, maar omdat het gevaarlijk is te vermoeden waar die evolutie voor staat: hoe het lot van de meeuwen een symptoom is van hoe de wereld de laatste jaren is veranderd — van hoe sommige dingen, ooit vanzelfsprekend, onmogelijk zijn geworden, en hoe andere, ooit ondenkbaar, zich elk moment van de dag opdringen — je kunt er niet onderuit: in leven zijn en 's ochtends je ogen openen is voldoende om er in alle hevigheid mee geconfronteerd te worden.

Het stadsbestuur van Oostende overweegt maatregelen tegen de meeuwenplaag, omdat de middenstand zeurt, de bewoners klagen en de toeristen twijfelen. De meeuwen kunnen niet uitgeroeid worden (een veld vogelkadavers is afschrikwekkender dan wat het zou oplossen), maar er wordt overwogen om hun eieren onder te dompelen in steriliserende olie, om vogelverschrikkers te plaatsen, om afvalcontainers in te graven zodat vuilniszakken niet meer kapot worden geprikt. Het is immers niet zo erg dat ze met zoveel zijn, als ze maar wat vaker boven zee bleven, de stad en de mensen vanuit de verte in de gaten hielden, en geen reden redelijk genoeg achtten om de oversteek te maken. Om dat leven van zweven boven het wateroppervlak (maar altijd met de stad nabij) weer aantrekkelijk te maken voor zo veel mogelijk meeuwen — daarom zijn er

plannen gemaakt om honderden meters ver in zee voedselplatformen te zetten, zodat de vogels niet meer in de verleiding komen om landinwaarts te vliegen. En waar is die verleiding ontstaan? Heeft een verdwaalde, dappere of rusteloze meeuw op een dag het eten aan land ontdekt — op smaak gebracht, gefrituurd, gekruid — en er vervolgens zijn soortgenoten over verteld? Zijn ze door klimaatwisseling, temperatuurschommelingen, watervervuiling of alternerende windstromen aan land gedreven of op de vlucht geslagen? Is het eten in het water op, bedorven, naar de bodem gezakt? Wat eten meeuwen trouwens van nature? En herinneren ze zich dat nog? Wat zou er op die voedselplatformen moeten liggen zodat alles zoals vroeger zou kunnen worden? Zullen de marskramers vrijwillig hun overschotten en hun restafval afstaan, op het eind van de dag, om een vreemde cirkel te sluiten, en om het aanbod boven zee nauwelijks van dat aan land te laten verschillen? Of is het niet zozeer de kwaliteit van het voedsel die de meeuwen naar de kraampjes en de terrassen lokt, als wel de spannende manier waarop het gestolen of bevochten wordt? Als ze het gratis krijgen, halen ze er misschien de neus voor op, en eisen ze met meer vastberadenheid dan ooit hun plaats op tussen de mensen, die ze nog vijandiger bejegenen nu ze weten op wat voor een belachelijke manier hen een terugtocht is aangeboden.

In deze gedachten was Roos verzonken geweest — zo diep dat ze de trein bijna alsnog miste, en zonder aarzelen de dichtstbijzijnde deur had moeten nemen, die sissend en smakkend achter haar was gesloten, als een deksel op een potje waarvan zij de goed bewaarde inhoud werd. Binnen is ze met haar rug naar zee gaan zitten, alleen in de laatste wagon. Nog

voor de trein de kruissnelheid bereikt, terwijl er buiten links honderden vrachtwagens staan geparkeerd en rechts treinsporen naast elkaar liggen in een hogere dichtheid dan in het station, komt de conducteur in de verte naar binnen. Hij stapt snel in haar richting, maar loopt haar vervolgens voorbij, tot in het staartbeentje van de sliert treinstellen, alsof hij door een met zand vuil geregend raampje achterom wil kijken of ze niet achtervolgd worden, of om vergenoegd notie te nemen van de sporen die tevoorschijn komen, als de tekening op het wateroppervlak die door een boot wordt achtergelaten.

Pas daarna begint hij aan zijn controlewandering, die hij niet zal beëindigen vooraleer ze Brugge hebben bereikt. Zij is de eerste, en pas wanneer hij naast haar staat en om een vervoersbewijs vraagt, beseft ze dat ze vergeten heeft de treinkaart in te vullen — in drukletters de datum, de vertrekplaats en de eindbestemming: WOENSDAG — 19/09/12 — OOSTENDE — ANTWERPEN. Binnen één, twee seconden slaat haar hoofd rood uit. De conducteur heeft ongeveer haar leeftijd — het verbaast haar als ze jonge mensen ziet die bij de NMBS werken, alsof ook zij daarvoor had kunnen kiezen. Is er geen ouderdom vereist om deze baan uit te oefenen — met autoriteit, enthousiasme, beroepstrots? De conducteur wordt door zijn uniform geholpen: de pet op zijn hoofd, het grijze textiel door oranje lijntjes afgebiesd, de glimmende knijptang, als een muil die in een ticketje kan bijten, maar voorlopig afwacht. Hij glimlacht als hij ziet wat er aan de hand is, als ze met grote ogen zegt dat ze nog geen tijd heeft gehad, en hij knikt haar toe, de lippen vergoelijkend geprononceerd. Als ze aarzelt en de balpen boven het dunne karton trilt, zegt hij haar zelfs de datum. Zou een oudere con-

ducteur dit toestaan? De mannelijke gevoelens voor de vrouw die zij is, kunnen vaderlijke trekken aannemen. Terwijl ze schrijft, denkt ze na over zijn houding, die, zoals ze dat gewend is, kan omslaan in een flirterige pose, door middel van een toespeling, een blik, een gebaar — waardoor ze boven alles een vrouw zal worden, en hij een man. Er is tegelijkertijd iets in zijn postuur en profiel dat die omslag lijkt te beletten. Deze jongeman heeft niet genoeg ruggengraat, dat is het: hij staat niet recht op genoeg om haar op een eenzijdige manier te bejegenen — zijn schouders weggezakt, zijn kin te dicht op zijn borst alsof zijn hoofd te veel weegt, zijn oogleden vermoeid. Als hij met een grijns afscheid neemt, denkt ze even dat hij haar broederlijk behandeld heeft — en daar valt iets voor te zeggen, omdat hij niet kan verbergen dat zij hem, al was het maar voor een gedeelte, koud laat.

Dan is ze weer alleen, zoals je dat kunt zijn in een appartementsgebouw: het grotere geheel is gevuld met mensen, maar wat maakt het uit? Je bent nooit alleen als je bereid bent om grootschalig te denken. Het lukt haar niet. Zowel wat ze denkt als wat ze voelt blijkt meteen weer aanwezig. In alle hevigheid strijden haar lichaam en haar geest om aandacht, als een tweeling, een jongen en een meisje, op zondagmorgen om halfzeven aan het bed van hun ouders.

Bij voorkeur intens genoeg, maar toch op een rationele eerder dan een emotionele manier, is het niet meer dan een idee, een overtuiging, het gevolg van een besluit dat haar wil opeisen: ze is weer alleen — sinds een uur is Frederik, de jongeman die ze een paar maanden lang haar partner heeft genoemd (of zo heeft proberen te zien), haar partner niet meer. Ze zijn uit el-

kaar, ze zijn niet meer samen, ze zijn geen koppel meer, hun liefde is voorbij, de verliefdheid is over, het is gedaan, ze gaan niet meer verder, van nu af aan is het *no kissing & no fucking*, ze blijven goeie vrienden, ze is weer single, ze heeft het na jaren alleen-zijn nog eens geprobeerd maar het is niet gelukt, ze is weer vrijgezel, ze is weer alleenstaand, ze begeeft zich weer op de relationele markt, ze is weer zoekende, ze is weer alleen. Al deze woorden staan haar tegen, meer nog dan waar ze voor staan, en in alle ernst is het waar: een van de tientallen argumenten waarmee ze zichzelf heeft proberen te overtuigen om hem niet te zeggen dat het niet ging — dat was precies haar afkeer van de woorden, zoals het die afkeer was die haar belette om hem helemaal te omarmen, en om te zeggen: wij zijn een koppel, wij zijn een *item*, wij zijn elkaars vriend en vriendin, wij voelen liefde voor elkaar, wij zijn samen, wij hebben een relatie, wij hebben iets, wij bouwen aan een toekomst, wij slapen samen, wij zijn verliefd, wij zijn verloofd, wij gaan trouwen, wij gaan een gezin stichten, van nu af aan is het wij en niet meer jij of ik.

Als je zwijgt, kom je niet terecht in dat web waar je niets mee te maken hebt, omdat de uitdrukkingen van anderen zijn, omdat ze je zijn opgedrongen, omdat ze te veel zijn gebruikt sinds ze een paar decennia geleden in trek kwamen, terwijl de mensheid er vermoedelijk nog millennia mee verder moet. Net daarom zijn ze de oorzaak van alles. Als er betere woorden waren, minder opsommingen, meer authenticiteit — als de rechtstreekse betekenissen talrijker waren — zou ze dan ook in deze trein zitten, alleen, maar minstens samen met de conducteur, en ongetwijfeld (hoewel ze niemand anders heeft opge-

merkt) met vele andere reizigers onderweg naar Antwerpen, of naar Brugge, Aalter, Gent, Lokeren, Sint-Niklaas of Beveren? Zou ze dan ook door het raam kijken, naar de ingewikkelde industriële installaties, uit duizenden kleine onderdelen bij elkaar gepuzzeld, en dan naar de open natuurlandschappen, die op een bedrieglijke manier deel uitmaken van een uitgestrekt en ongerept gebied? Of het nu om groen of grijs gaat, ze is er in de trein van afgesneden, en dit afgesneden-zijn is noodzakelijk voor de geboorte van de onbekende landschappen en de vreemde fabels van haar verhaal.

‘Het gaat niet’, dat heeft ze inderdaad gezegd, anderhalf uur geleden op de zeedijk, voor het casino; de belofte dat het een mooie herfstdag zou worden, werd slechts door een strakke wind tegengesproken — ‘Het gaat niet.’ En ook: ‘Ik kan niet zoals jij besluiten dat we vanaf nu alles van elkaar goed vinden, dat we bij elkaar blijven en ons daar zo goed mogelijk naar gedragen. Ik heb het gevoel dat er me dingen ontstolen zijn sinds we samen zijn, alsof ik mezelf niet meer ben en ook mezelf niet meer kan zijn en ook in jouw bijzijn nooit mezelf heb kunnen zijn, er zijn te veel dingen die ik zelf wil ontdekken en het idee dat ik ze niet zelf zal ontdekken maar samen met jou is ondraaglijk; als jij zegt dat het leven als single een klein beetje minder goed is dan het leven als koppel, dan ben ik geneigd om het omgekeerde te zeggen: het leven samen is een klein beetje minder goed dan het leven alleen — voornamelijk omdat de gedachte, de overtuiging, de wetenschap dat ik niet alleen ben, mij tegenstaat. Het gaat niet.’

Dat zijn (gedeeltelijk en ongeveer) de woorden waarmee ze haar geestelijke toestand aan hem had proberen te beschrij-

ven — woorden waar ze nu aan terugdenkt en waarvan ze beseft dat ze verkeerd zijn. Spraak, broos en onbuigzaam en koud als ijs, smelt of splintert in de pogingen ermee om te gaan. Over haar lichamelijke toestand heeft ze tegen hem gezwegen, terwijl er geen reden is om daaraan te twijfelen, aan het ongemak waaraan ze lijdt noch aan de benaming ervan, en beide met hem delen zou een ondubbelzinnig contact tot stand hebben gebracht. Toch heeft ze precies dat voor zichzelf gehouden.

De trein zwenkt naar links; de ketting treinstellen plooit zich veerkrachtig in de flauwe bocht; en Roos helt onwillekeurig een beetje opzij — zou de meeuw op het dak zich ook afzetten, of van het stootje gebruikmaken om te vertrekken? Op dit moment rest er een ononderbroken rechte lijn naar Brugge, tussen vlak land dat het zonder zeelucht kan stellen, en waarboven een meeuw zonder aanknopingspunt urenlang kan cirkelen, om dan uitgeput in een achtertuin neer te storten, naast een kindertrampoline, niet in staat te geloven dat de hele wereld is drooggelegd.

14:06–14:09 (Zij)

Het zijn vrienden; ze vullen een vierzitsbank in een van de middelste wagons, en ze stonden op de trein te wachten die in Oostende van richting verandert, bijna tien keer per dag. Dat ze zo vroeg waren, was de schuld van het enige meisje in hun gezelschap, dat altijd bang is om te laat te komen en daarom de anderen, net als tijdens de rest van hun korte vakantie, tot haast heeft aangezet, half ironisch en half gemeend maar na verloop van tijd als een automatische poging tot zelfspot, die in hun handen, en met een dergelijke verdeling

van de geslachten, niet veel nodig heeft om in zoemtonen van plagerij om te slaan. Twee van hen zijn sinds een paar maanden afgestudeerd en hebben ondertussen werk gevonden; een van hen moet zijn scriptie nog voltooien maar hij denkt er vaak ernstig over na om dat niet te doen; en zij begint volgende week aan een extra opleiding van een jaar. In elk geval blijft de aanvang van oktober, nog een handvol dagen verwijderd, voor hen de geboorte van het jaar — kalm, zonder te grote verwachtingen, met herfstige temperaturen en veel geduld. Een van de jongens legt zijn hand op de in een zwarte panty gehulde rechterknie van het meisje — wat kan en mag omdat hij het eerder probleemloos heeft gedaan. Hij kijkt naar de rokende schoorsteen van een fabriek of een afvalverwerkingsbedrijf, en zegt — het begin van een gesprek waarvan gedeelten voor buitenstaanders nauwelijks hoorbaar zijn:

‘Ik had nog een sigaret moeten roken. We zitten een halfuur vast.’

‘En daar krijg je zin in als je een schoorsteen ziet?’

‘Roken in de trein... vroeger was dat vanzelfsprekend, als een flesje water drinken.’

‘Wanneer is het verboden? Twintig jaar geleden? 1995?’

‘Ik nam vroeger vaak de trein met mijn broer, en die rookte binnen — er waren speciale zitjes, achter een glazen wand, en in sommige wagons had het textiel van de zetels een bruine teint.’

‘En jij zat naast hem, in die rokerswagon?’

‘En dan?’

‘Dat was geen probleem.’

‘Het was even ongezond als nu.’

‘Raar hè, hoe wat ongezond is om de tien jaar verandert?’

‘Toch zou er een rokersruimte mogen zijn, een kleine plek om recht te staan, voor zes, zeven mensen.’

‘Je kunt naar het toilet gaan, maar dat is zo zielig, ook omdat er weinig toiletten zo smerig zijn als die in een trein — het lijkt niet te lukken om het sanitair proper te houden. De stank in die hokjes! Geuren die je nergens anders kunt ruiken.’

‘Een balkon, dat zou wat zijn — een platform in de openlucht, aan de achterkant van de trein. Bestond dat vroeger niet?’

‘Heb je daar met je broer staan roken?’

‘Ja, een balkon, om iemand overboord te slingeren, om te kotsen, om de stank te ontvluchten, of om te ontsnappen als de trein in een veld tot stilstand komt... Dat gebeurt steeds vaker, maar toch alleen buiten de tussenseizoenen. Als een trein stilvalt, ofwel vriest het dan twintig graden, ofwel heerst er een hittegolf van veertig graden. En als een trein niet verder kan — zo zit die mechaniek in elkaar — zijn ook de airconditioning en de verwarming kapot.’

‘Zwijg, voor je het weet staan we stil.’

‘De temperaturen zijn niet extreem genoeg, treinen vallen alleen stil als er uitdroging of onderkoeling dreigt.’

‘Het gebeurt op andere momenten ook, maar dan komt het niet op tv of op internet.’

‘Ik word al claustrofobisch als de trein in een tussenstation stopt.’

‘Wist je dat er vroeger treinen gekaapt werden? In de jaren zeventig, in Nederland — iets met Molukkers, met onafhankelijkheid of het vrijlaten van gevangen, ik weet het niet, ik heb

een paar filmpjes gezien. Dagen heeft die kaping geduurd, doodgeschoten mensen, de trein stond stil, daar zijn beelden van: een trein, zeven, acht wagons, helemaal alleen in het landschap, boven op een berm. Je hoort niets, het is kalm, iedereen houdt de adem in, binnen worden reizigers onder schot gehouden. Op het eind is de trein bestormd, een team van het leger, kogelvrije vesten, helmen, pistolen, met tien of twintig, plots kwamen ze uit het struikgewas.'

'Je slaat op hol.'

'Hij denkt dat het een computerspel is.'

'Hij denkt dat alles een computerspel is.'

'Waarom gebeurt dat niet vaker, waarom is een treinkaping zo ouderwets? Het is makkelijk, geen controle, een trein laat zich moeiteloos opblazen, een bom in je bagage.'

'Toch is het moeilijk om met een trein een wolkenkrabber te rammen.'

'In Antwerpen-Centraal, een gigantisch station, in het stadscentrum, sporen en perrons vijftig meter onder de grond — een koffer vol explosieven, het formaat hoeft niet groot te zijn, je hebt een krater als van een vulkaan.'

'Niemand neemt Antwerpen daarvoor ernstig genoeg.'

'Wacht tot er een nieuwe burgemeester komt.'

'Denk je niet dat terroristen lachen met treinen? Vliegtuigen, ja, dat is wat, de hemel, zilveren vogels, glijdend door de lucht. Treinen, dat is voor kinderen en amateurs, daar valt geen nieuws mee te maken.'

'Meer dan tien doden, dat is genoeg.'

Ze blijven een tijdje stil, luisteren naar het wentelen van de wielen, zien grote metalen blokken, elk in een andere kleur, in

het landschap: fabrieksgebouwen — op een van de gevels staat: ELECTRAWINDS — POWERED BY NATURE. Op een wegel, vlak voor een akker met puntige, afgebeten stompjes mais: een paar fietsers, die ze met een beetje achterdocht aankijken, en ze vragen zich af of hun eigen dood — met z'n vieren — wereldnieuws zou zijn.

‘Het terrorisme, dat is voorbij.’

‘De Amerikanen hebben de *war on terror* gewonnen...’

‘Noem eens een ernstige aanslag van de laatste vijf jaar.’

‘In Madrid, was dat niet met treinen? Er was een rel over een foto waaruit een orgaan van de sporen was geretoucheerd, en niemand wist nog of dat vlees — een hart of een long — daar in werkelijkheid had gelegen.’

‘Dat is al tien jaar geleden.’

‘Explosies zijn ouderwets, zoals gijzelingen, kidnappings en bankovervallen.’

‘En wat is er nu in de mode?’

Ze kijken naar elkaar, het meisje trekt haar wenkbrauwen op, en neemt dan een machientje uit haar tas, verschuift een knopje dat zich aan de linkerbovenzijde bevindt — het schermt licht op, wachtbalkjes vullen zich, het is alsof de informatie naar binnen wordt gezogen, als een geest die weer in zijn fles moet.

‘In elk geval zitten we veilig.’

14:09–14:12 (Roos)

Na een bedrukte stilte had hij ondeugend gezegd dat alles de schuld was van het kapitalisme. Ze had geglimlacht. In het café liepen obers in kostuum rond, waardig, ernstig, gladgeschoren — maar ook onvriendelijk, of

in elk geval afstandelijk, en pas tot meer bereid zodra je hun een fooi gaf. Dit was het café van een hotel, op de gelijkvloerse verdieping. Waarschijnlijk werkt het zo: een fooi is onvermijdelijk als je een relatie met het personeel wilt opbouwen, een vorm van vertrouwelijkheid, dankbaarheid, wederzijdse afhankelijkheid.

Het was een van hun vaste grappen, zoals koppels die hebben: ze kunnen opgeroepen worden zonder dat er een woord wordt gezegd — het volstaat om elkaar aan te kijken, te weten wat het is dat als honing de humor aantrekt, en in lachen uit te barsten — een sketch van Kamagurka en Herr Seele, waarin de eerste voortdurend zegt, met opgestoken wijsvinger: 'Ober! Ober!', en de laatste, in zwart pak, met een witte theedoek over de linkerarm gevouwen en op de toppen van de vingers van de rechterhand een zilveren schaal balancerend, het even vaak besmuikt op een lopen zet, maar niet zonder over zijn schouder de klant gerust te stellen: 'Ik kom eraan!' 'Ober! Ober!' — 'Ik kom eraan!', en spoedig bevindt het duo zich in uitzonderlijke situaties en omgevingen, in een leeggelopen zwembad, een supermarkt, op een bergwand, in de Sahara — over de hele wereld wordt hun achtervolging voortgezet: de een heeft de ander voor iets nodig, de ander wil er wel op ingaan, maar nu niet, misschien omdat er zich altijd een dringender taak voordoet, in de vorm van een klant die belangrijker lijkt.

De schuld van het kapitalisme: het klonk goed, ze had het begrepen, stilzwijgend, of ze had het dankbaar aanvaard, omdat het haar deels van haar verantwoordelijkheid ontsloeg, terwijl ze goed beseftte dat zij het was die dwars ging liggen — of meer letterlijk elders ging liggen, zoals afgelopen nacht, toen ze ter-

wijl Frederik snurkte haar matras naar de badkamer had versleept. Van de drie soorten oordopjes die hij voor haar had meegebracht, werkte geen enkele set naar behoren. Er was net niet genoeg plaats tussen het toilet en de badkuip, zodat een hoek van de matras opkrulde tegen de voet van de closetpot. Het was niet alleen zijn gesnurk of het lawaai dat hij maakte — het was zijn aanwezigheid, zijn lichaam, zijn bestaan dat maakte dat ze niet kon slapen naast hem — en nooit echt geslapen had sinds ze dat, hoogstens één keer per week, met elkaar waren gaan doen. Ze kon het zichzelf niet toestaan: alle controle verliezen, alsof hij, zodra ze dat wel deed, haar hoofd met een bijl zou inslaan, en alsof hij om dat te doen haar complete controleverlies nodig had.

Als het haar schuld niet meer was (maar die van het kapitalisme), dan was het ook de zijne niet meer, en dan sloeg zij niet op de vlucht voor zijn aanhankelijkheid, zijn vrijgevigheid, zijn verlatingsangst, zijn verlangen naar aandacht, zijn onvermogen om haar te bekritisieren, de manier waarop hij er moeite mee had alleen te zijn, of althans zonder haar. Als het kapitalisme hen uit elkaar dreef, dan pleitte het hen meteen vrij — weg uit de gevangenis van het samenzijn, en zonder straf, vrijgesproken van alle beschuldigingen, weer alleen in de echte oneindige wereld.

Ze ziet graansilo's, een paar koeien, een platte berg veevoeder verborgen onder een zeil, spaarzaam bestrooid met autobanden. Ze ziet een veldweg, evenwijdig aan de sporen, nauwelijks breed genoeg voor een auto, en langs beide zijden omzoomd met een rij bomen, nog opvallend fris en groen voor de tijd van het jaar. Het ontroert haar, het lijkt de belofte van geluk te

presenteren, in de natuur, tussen de vegetatie, en als om die voorspelling tegen te spreken dringt zich een scherpe geur op. Het is iets zurigs, olieachtigs: sinaasappelschillen, en als ze het dekseltje van de vuilnisbak onder de tafel van de vierzit optilt, blijkt die inderdaad overvol met oranje slingers. Er liggen ook stukjes pel op de vloer; vreemd dat ze die geur nu pas opmerkt. Ze neemt haar tas en haar jas en loopt een paar rijen verder. De stappen die ze zet, de andere houding die ze, hoe kort ook, aanneemt, verlichten haar irritant lichamelijke probleem, maar het is een gevoel van opluchting dat meteen verdwijnt als ze weer gaat zitten.

Hoe zou het werken, het kapitalisme als oorzaak van de onmogelijkheid van liefde? Niet goed of perfect, want hoewel ze niemand kent die erin geslaagd is om onder een andere maatschappijvorm dan het kapitalisme te leven, kent ze zeker mensen die tot liefde in staat zijn: langdurig, gelukkig, ouderwets. Of is kapitalisme iets als de opwarming van de aarde of als luchtvervuiling? Lang niet alle diersoorten gaan eraan ten onder, alleen de meest kwetsbare die zich toevallig op de verkeerde plaats bevinden of die zeldzaam zijn, en wier aantal niet door kweek wordt opgevoerd omdat ze van weinig nut zijn en hoogstens esthetisch plezier opleveren. Best mogelijk dus dat zij te gevoelig is, en dat ze daarom, meer dan de meeste mensen, de druk van de wereld voelt om zich iedere keer los te trekken, weg te gaan en alleen te blijven. Ze begrijpt zeer goed dat elke relatie, als je er diep genoeg over nadenkt, absurd is, onverklaarbaar, beangstigend zelfs. Als de wereld anders was ingericht en als de geschiedenis van de afgelopen honderd jaar anders was verlopen of geschreven, dan zou zij een ander mens

zijn, dan was ze met andere verhalen en verklaringen grootgebracht en daar dagelijks mee geconfronteerd, en dan was ze van een andere waarheid overtuigd geweest. Ze zou voor sommige dingen blind gebleven zijn en haar ogen zouden zich voor andere zekerheden hebben geopend. Nu hebben echter zowel de woorden als de omgangsvormen die bij liefde horen hun grond verloren, en misschien is inderdaad het kapitalisme daarvoor verantwoordelijk, of alleszins voor de manier waarop zij daarvan overtuigd is geraakt.

Een van de vele films die ze met Frederik had bekeken was *Stardust Memories* van Woody Allen — films kijken kun je met twee doen alsof je alleen bent, en het is geen tijdverlies, je gebruikt je vrije tijd nuttig, ligt niet in het ijl te staren en over niets in het bijzonder te praten terwijl je leven voorbijgaat. *Stardust Memories* is een zwart-witfilm die begint in een trein. Woody Allen zit in een wagon, alle banken — want koude, harde banken zijn het, geen zetels — worden ingenomen door andere mensen, en die mensen zijn erg ongelukkig, ze staren vermoeid voor zich uit, ze zuchten diep, sommigen onder hen huilen, klaaglijk, traag, met halfopen monden. Ze zijn bovendien lelijk, ze hebben ongelijke tanden, grote neuzen of oren, ongewassen haar, fletse ogen. Ook Woody is niet blij, en door het raampje ziet hij op een nabijgelegen spoor een andere trein staan, en in die trein is er een feestje aan de gang: mensen lachen uitbundig, serpentine en confetti vliegen tussen de hoofden en de hoofdsteunen, de mensen zijn mooi, jong en blij — het zijn de mooiste mensen ter wereld, een van hen is Sharon Stone! Het is de Sharon Stone van meer dan twintig jaar geleden (blond, licht hautain, mager), toen ze nog niet voor het oog